

DOBOZI ESZTER: AZ EGY

Dobozi Eszter kötete kiemelkedik az 1986-os év 14 elsőkötetes verseskönyve közül. Azért írom, hogy kiemelkedik, ahelyett, hogy a legjobb, mert talán így pontosabb. Ugyanis Bárdos László **Feliratok** című kötete is kiemelkedik, ezen kívül tán leginkább még Imre Flóra és Fedor Zoltán tavalyi elsőkötetete érdemel szerintem említést ebben a furcsa és önkényes módon a megjelenés éve alapján történő válogatásban. Tudom, hogy "ítéletem" egy a sok közül, és úgy gondolom, hogy békésen megfér minden olyan kritikai megnyilvánulással, amely más verseskönyvekről mondja ezt, vagy Dobozi kötetéről mondja, hogy nem annyira fontos. Ez így van rendjén. Ebben a futásban (ha egyáltalán persze beszélhetünk itt futásról) nem érvényes a célfotó, sőt talán még a dobogóra állítás is fölösleges. Mert végső soron úgysem a kritika a döntőbíró. Azt azonban a kritikának be kell látnia, és be kell láttatnia, hogy mégis rendjén van, ha értékel, elhelyez, viszonyít vagy akár "dicsér" és "elmarasztal", hiszen a művek nemcsak egymással beszélgetnek, hanem egymás mellett vannak attól függetlenül is, hogy tudnak-e egymásról vagy sem. Tehát nemcsak a baráti levelezés folyik akár a világ másik végébe, hanem ugyanakkor egymás mellett utazunk a HÉV-en ismeretlenül, de azért - valljuk be - fürkésszük a másikat. Mindezek alapján a kritikai megnyilvánulásnak azt is fel kell tételeznie, hogy nem az a lényeg, honnan származik a "bírálat", még csak az sem, hogy pontosan mit mond, hanem a legfontosabb bizonyíték az ajánlás (avagy a még felelősségteljesebb dilemma: hogyan és miért sikerületlen a mű, ha valóban úgy tűnik, hogy az). Neked, aki a kritikát elolvasod - és az is motivál persze, hogy

az tetszik-e vagy sem - mindenesetre rendelkezésedre áll egy olvasói vélemény, ami nem arra való, hogy elhidd vagy lesöpörd, hanem arra, hogy utánajárj esetleges igazának. Megvan rá a lehetőség, hogy meggyőződj saját szemeddel minderről, amiről a kritika beszél. Azaz a lényeg talán annyi, hogy végcélként ne a kritikára irányuljon a figyelem, hanem a műre. Tehát ez az alázatos vagy ha úgy tetszik kerítő műfaj mégiscsak az olvasó műfaja, aki többé-kevésbé szemérmes megánolvasatával teszi személyessé, és többé-kevésbé szakszerű apparátusával teszi "szakmailag" hitelessé a "bírálatot".

Mind ezt előre bocsátva mondom, hogy Dobozi Eszter Az Egy című kötetét - mostmár függetlenül a megjelenés évétől is - kiemeli a bemutatkozó verseskötetek átlagából a mostanában elég ritkán tapasztalható költői érzékenység, a gondosan kimunkált kötetszerkesztés és a legjobb soraiban, verseiben töprengésre készítő képvilág. Dobozi Eszter mondani akar valami mindannyiunk számára fontosat, ami ugyanakkor az ő egyéni hangja által hiteles. Tud valamit mostani világunkról, a korról, amelyben él, és ehhez a tudáshoz keres formát. Nem pejoratív értelemben "modern" tehát, hanem a tényleges "kor-szerűség"-re törekszik.

Költészetének mozgásterét ő maga adja meg - már kötete címében - majd a tudatosan középre helyezett, a hétből a negyedik ciklus címében is - induló költőnél ritka nagyratörő szándékkal, egyben olyan erővel, hogy szándékát elfogadjuk. Az Egy itt a teljességet jelenti, az én teljességét, és ezen keresztül a világ egészét. Ilyen értelemben beszél Pszichológia című verse kultúránk egységéről, ami (még) bennünk megvan. Eza verse kulcsfontosságú kötete megértéséhez: "Most - mint ki apát fél - / úgy vagyok / gyermek, ki Isten / jöttére vár, / és nem vágya más: / csak az Egy. / Most - tudom -: / ez Európa, / még Európa."

De vajon jól beszél-e ez a költészet minderről? A szándékban mindenesetre már ott van az az út, amelyen érdemes továbbhaladni, és ez nem kis dolog. A kötet verseiben a kersztény szimbolika az egyetemességet, az európaiságot fejezi ki és egyben az egyéni lét dilemmáinak kimondására is alkalmas; a népdalszerű, néha szürrealisztikus, máskor inkább balladés hang a nemzeti felől a finnugor nyelvközösség ősi világa felé tágul; a nőiség, az asszonyors (Simon Weil, Szent Margit és Hervay Gizella példáján való) hangsúlyozása és a női érzékenységű világlátás legtöbbször a mindannyiunkra érvényes közös Egy, a létünkől eredő egyetemes kiszolgáltatottság kifejezését szolgálja

Dobozi Eszter ars poeticája így hangzik: "néztem téguló terem: / egy nyíló száj volt / fölöttem - alattam / vagy fölhasogatott égbolt / mondtam: ez a te időd..." (Költészetten). Amilyen biztos költészetének tere, olyan bizonytalan az ideje. Megvan a vasútállomás, a vonat, megvagy te, aki a vonathoz igyekszel, valamilyen út is van, de az indulás kiszámíthatatlan, az idő szinte érzékelhetetlenül ellenünk dolgozik - mondja. Talán, esetleg, ha volna, ha nem volna - olvashatók gyakorta az efféle bizonytalan meghatározások. "Nyugszom itt már évek óta / (évek óta → egy nap óta)" - írja a kötetnyitó versben. A bizonytalan időkezelés oka a "mindig valami előttiségben" állás, ami megfordíthatatlan ponttá zsugorodásunkhoz vezet - mert szerinte ez lenne az út - az omega pontjává "a mindenség fókuszában".

Dobozi Eszter, úgy érzem, a világról alapvetően a születésen keresztül tud minden lényegeset, annál a kezdőpontnál ragadja tehát meg az emberi teljességet, ahonnan férfi költő számára, így, megragadhatatlan. És azt is pontosan tudja, hogy ez a teljesség éppen a végesség miatt az, ami. Tisztában van azzal, hogy - József Attilával szólva - "csak ami lesz, az a virág", és ehhez a gondolathoz társulnak kötetében a Hervay Gizellától idézett sorok: "Az árokba vert virág / méhember felnövekszik".

Ez a vívódó költői világ elismerésre kész, de félt, ha a feminin jelleg túlzottan eluralkodik, veszélybe sodorhatja az egyetemes emberit. A Hervayt megidéző, helyenként döbbenetig feszült versek után, a hatodik ciklusban, a **Femininában** ezt érezni. Dobozi rendszerint kerüli a konkrét személyes élmények megverselését, és ez jót tesz verseinek. Ha néha betéved e veszélyes csapdába, versapparátusa csődöt mond, és ez olyan tőle szokatlanul gyenge verset eredményez, mint a **Látásom polifóniája**, amely bizonyára a kötet mélypontja. Hosszabb versei általában gyengébbre sikerülnek, mint a rövidek.

A leglényegesebb azonban, és számomra ennek a kötetnek ez a megfontolandó mondandója, hogy az út, még ha önáltatás lenne is, még ha érzékszerveink becsapása lenne is, avagy akármilyen mélyen is rejtőzik, az út azért mégis megvan, és hogy beszélhetünk róla még, hogy ő tud róla beszélni, az talán mindennél többet ér, mert azt jelenti, hogy még: "Minden lehet". Ezt az érzést nem szabad veszni hagyni. Ha másképp nem megy, őrizze a költő magában egyként az egészet, azaz érezze, hogy a teljesség egyben ő maga - abban az időben, melyben "sosem megy le a nap" és "sosem kel föl". Mert az idő dilemmája végső soron belül legyőzhető: "mind egy idő / mindegy idő" - olvasható a **mind egy** című versben. Dobozi Eszter talán eddig legbeszédesebb két sora arról a belső helyről hangzik, ahonnan megsejthetők az életünk mélyén meghúzódó alagutak. Arról a helyről élesen, kegyetlenül pontosan látszik sorsunk, az egyetlen lehetséges: "magammal szemben vonulok / mindig magammal szemben". / (Magvető 1986.)

Károlyi Csaba